

Forord

Hvorfor et nyt materiale om tobak?

Fra flere sider i undervisningsverdenen lyder det, at der er mangel på tidssvarende materialer om rygning og tobak. Alt for ofte må en lærer selv sammensætte sin undervisning ved at hente lidt forskellige steder. I stedet for at hver enkelt lærer skal opfinde den dybe tallerken, har Kræftens Bekæmpelse lavet et undervisningsmateriale, der bringer den nyeste viden om rygning og tobak i en engagerende form.

Viden og forebyggelse

I dag ved vi, at det kræver en indsats på flere fronter, hvis vi skal have unge til ikke at ryge: Skolen, hjemmet, lokalmiljøet og den nationale lovgivning skal inddrages. Viden og oplysning er bare én brik i et større spil. Men ikke desto mindre en brik, der ikke kan undværes, hvis børn og unge skal kende baggrunden for de regler og diskussioner om tobak, som de møder i samfundet. Som voksne har vi et ansvar for at fortælle dem om tobakkens konsekvenser for både dem selv og andre og lære dem at forholde sig kritisk til rygning og tobak som et individuelt, samfundsmæssigt og globalt fænomen.

Hvem er vi, og hvad vil vi?

Gå op i røg er udgivet af Projekt Børn, Unge & Rygning i Kræftens Bekæmpelses forebyggelsesafdeling. Kræftens Bekæmpelses mål er at bekæmpe kræft, og en del af kampen er at forebygge rygning: Rygning er skyld i cirka 1/3 af alle dødsfald forårsaget af kræft. Vi lægger derfor ikke skjul på, at vores ærinde er, at de unge ikke skal ryge. Vi er ærlige om vores mission, men vil gerne give eleverne den saglige baggrund for vores holdning. De må godt mene noget andet end os, men de skal kunne argumentere for deres holdninger og deres valg på baggrund af viden om tobakkens konsekvenser.

Hvad er "Gå op i røg"?

Undervisningsmaterialet *Gå op i røg* er et materiale til undervisning i emnet tobak og rygning i folkeskolens 7., 8. og 9. klassetrin. *Gå op i røg* tager udgangspunkt i, hvad der er relevant for unge og omhandler emner og problematikker, der er aktuelle, relevante og måske overraskende for eleverne.

Gå op i røg består af:

Elevhæfte:

- *Tobak, mennesker, medier og samfund - Fakta og dilemmaer i dansk, samfundsfag, geografi, historie og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i 7.-9. klasse*

Lærervejledning:

- *Tobak, mennesker, medier og samfund - Fakta og dilemmaer i dansk, samfundsfag, geografi, historie og sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab i 7.-9. klasse*

Elevhæfte:

- *Tobak, natur og menneske - Fakta og dilemmaer i biologi, fysik/kemi og matematik i 7.-9. klasse*

Lærervejledning:

- *Tobak, natur og menneske - Fakta og dilemmaer i biologi, fysik/kemi og matematik i 7.-9. klasse*

- En hjemmeside: www.op-i-røg.dk

Formål

Gå op i røg giver eleverne informationer om tobak og rygning i forhold til en bred vifte af problemstillinger: sundhed, lovgivning, markedsføring, produktion, indhold etc. Gennem refleksion og diskussion tilegner eleverne sig aktivt viden om emnet, argumenterer for deres holdninger og lytter til andres synspunkter.

De kompetencer, eleverne tilegner sig ved at arbejde med *Gå op i røg*, kan de bruge, når de beskæftiger sig med andre fag og andre emner. Derved har materialet et pædagogisk sigte, der ikke begrænser sig til emnet tobak.

"Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund"

Hæftets tilgang til læring

Gå op i røg tager udgangspunkt i et konstruktivistisk syn på læring. Vi har derfor primært bygget materialet op omkring tekster og diskussioner og i mindre grad simple faktaspørgsmål, tests og udenadslære. Tanken er, at eleverne ved at arbejde aktivt med deres nye viden når et nyt niveau at forstå sig selv og deres omverden på. På den måde kan viden føre til et ændret syn på verden og få handlingsmæssige konsekvenser.

Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund lægger op til at eleverne:

- Deltager aktivt
- Tænker selvstændigt og tager stilling
- Analyserer problemstillinger
- Begrunder og forsvare synspunkter
- Argumenterer og diskuterer med hinanden

Sådan bruger du "Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund"

Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund henvender sig til en lang række fag, både humanistiske og samfundsfaglige. Vi har sigtet mod, at materialet kan bruges både i et enkelt fag og tværfagligt og i både korte og længere undervisningsforløb. Desuden kan eleverne i materialet få inspiration til deres projektopgaver. I tværfaglige forløb, der dækker både humanistiske, samfundsfaglige og naturvidenskabelige fag, kan klassen arbejde med både *Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund* og *Gå op i røg - Tobak, natur og menneske*.

Ikke alle kapitler er relevante for alle fag. I lærervejledningen til hvert kapitel angiver vi, hvilke fag indholdet i netop det kapitel henvender sig til. Dette fremgår også af den samlede oversigt side 15.

Det er altså ikke meningen, at hæftet skal bruges fra ende til anden – kapitler eller opgaver kan vælges ud og udgøre en selvstændig enhed. Du kan derfor vælge de dele, der er relevante i en given sammenhæng. Det samme gælder, når flere lærere arbejder sammen om et tværfagligt forløb.

Byg op over flere år

Det optimale udbytte af *Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund* fås, hvis materialet introduceres i 7. klasse, hvor eleverne kan arbejde med kapitel 1 om grunde til at ryge. Kapitlet tager udgangspunkt i eleverne selv og passer i niveau til dette klassetrin.

I 8. klasse kan undervisningen bygge oven på det stof, som eleverne har arbejdet med i 7. klasse. Her har eleverne mere overblik og er parate til at rette blikkene udad, væk fra dem selv. På dette niveau kan de få et godt udbytte af at arbejde med kapitlerne 2 og 3 om social ulighed og rygelov.

Når eleverne når 9. klasse, har de et abstraktionsniveau, hvor de kan arbejde mere fagligt med materialet. Her kan kapitel 4, 5, 6 og 7 bruges på tværs af dansk, historie og samfundsfag i forskellige kombinationer.

Det ovenstående er naturligvis en generalisering – de forskellige kapitler kan bruges på andre trin, alt efter klassens niveau, forforståelse, interesser og undervisningsform.

Vejledning til hvert kapitel

Til hvert kapitel hører en vejledning, der kort fortæller om kapitlets indhold, opbygning og formål, samt hvilke fag det er rettet mod.

Herefter gennemgår vi de enkelte tekster og opgaver i elevhæftet, og for nogle afsnits vedkommende vil der være ekstra opgaver, nummereret med kapitel og opgavens nummer i det pågældende kapitel. Fx betyder '1.1' første opgave i første kapitel. Disse opgaver kan du vælge at bruge alt efter tid og relevans for undervisningsforløbet.

Sidst i kapitelvejledningen er der forslag og henvisninger til andre materialer.

Hjemmeside

På www.op-i-røg.dk ligger hele det trykte materiale sammen med øvelser, opgaver og tekster i pdf-format, der frit kan downloades.

Fra lærervejledningen i pdf-format er alle links aktive og du kan klikke dig direkte videre.

Desuden kan du fra www.op-i-røg.dk klikke dig direkte ind på de links, vi refererer til efter hvert kapitel i det trykte materiale.

Vi opdaterer løbende siden med nyeste tal, resultater og lovgivning.

Supplerende materialer

Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund kan du bruge alene, i kombination med *Gå op i røg - Tobak, natur og menneske* eller du kan supplere med andre materialer. Hvis klassen skal arbejde med smallere emner i mere dybdegående forløb, evt. med et mere specifikt fagligt fokus, kan *Gå op i røg - Tobak, mennesker, medier og samfund* være en ressource for læreren i kombination med nogle af de film, bøger, hjemmesider o.a., vi henviser til i slutningen af hvert kapitel i lærervejledningen. Især nogle af de 'tunge' emner som FN, børnearbejde, EU o.l. kan man med fordel supplere med andre materialer, hvis eleverne skal have en bredere forståelse af emnet.

Nyhedsbreve

Flere nyhedsbreve giver informationer om tobak og rygning og kan give viden og inspiration til aktuelle emner:

NB: alle de links, der refereres til i det trykte materiale, findes på www.op-i-røg.dk. Herfra er det let at klikke direkte på linkene uden at skulle skrive de lange webadresser i browseren.

- Kræftens Bekæmpelse: www.cancer.dk
- Børn, Unge & Rygning: www.rygning.com/moduler/nyhedsbrev/index.asp
- Svenske foreninger mod tobak: www.tobaksfakta.org
- Statens Institut for Folkesundhed: www.si-folkesundhed.dk
- Sundhedsstyrelsen: www.sst.dk/Forebyggelse/Alkohol_narkotika_og_tobak/Tobak/Nyhedsbrev_STOPNYT.aspx

Fra www.op-i-røg.dk kan du klikke dig direkte ind på de ovenstående hjemmesider.

Pressen

Artikler og debatter fra medierne finder du på nyhedsmediernes egne hjemmesider, hvor søgefunktionen ofte er et godt redskab. Derudover findes der mediebureauer, fx Infomedia, i hvis artikeldatabaser man kan søge både aktuelle og ældre daterede artikler. Det kræver dog, at man er tilknyttet en institution, der har købt adgang til oplysningerne.

Film

I materialelisterne refererer vi i nogle kapitler til dokumentarprogrammer fra DR2. Disse kan lånes gennem landets Centre for Undervisningsmidler: www.cfu.emu.dk.

Spillefilm kan lejes i dvd-udlejningsbutikker.

Fælles mål for dansk, samfundsfag, geografi og historie samt sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab

Gå op i røg kan opfylde en del af Undervisningsministeriets målsætninger for de enkelte fag. Fælles mål er under revidering, og vi har i dette materiale taget udgangspunkt i de kommende mål, som de var formuleret september 2008. Undtaget er målene for det obligatoriske emne sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab, hvis nye mål endnu ikke er udarbejdede og offentliggjorte.

Arbejd med udvalgte mål

Herunder har vi fremhævet, hvilke slutmål for de enkelte fag der er relevante i forhold til *Gå op i røg*. De målsætninger, der nævnes herunder, skal ikke forstås som mål, der alle altid bliver opfyldt, når man underviser med *Gå op i røg*. Tanken er, at underviseren vælger, hvilke/hvilket undervisningsmål klassen skal arbejde hen imod ved hjælp af *Gå op i røg*. Det kan fx være, at dansklæreren vælger at fokusere på argumentation og mundtlig fremstilling. På baggrund heraf vælger vedkommende tekster og arbejdsformer, der træner elevernes kompetencer inden for disse mål. En anden underviser kan vælge at rette fokus på skriftlighed, hvilket giver et andet undervisningsforløb.

Dansk – slutmål

Det talte sprog

- Udtrykke sig i en sammenhængende og disponeret form
- Lytte aktivt i samtale og være åben og analytisk, når man vurderer sin egen og andres mundtlige fremstilling

Det skrevne sprog – læse

- Bruge forskellige læsemåder
- Afpasse læsemåder efter formål, genre og medie
- Fastholde det væsentlige af det læste i mundtlig og skriftlig form
- Forholde sig analytisk og reflekteret til tekster fra forskelligartede medier
- Forstå og bruge forskellige trykte og elektroniske kilder målrettet og kritisk

Det skrevne sprog – skrive

- Styre skriveprocessen fra idé til færdig tekst
- Udtrykke sig i en sammenhængende og disponeret form
- Skrive forståeligt, klart og varieret i en form, der passer til genre og situation
- Bruge skriftsproget som støtte for tænkning og som et praktisk redskab i hverdagen

Sprog, litteratur og kommunikation

- Udvikle og udvide ordforråd og begrebsverden

- Forholde sig analytisk, vurderende og produktivt til sagprosa og andre udtryksformer
- Anvende informationsteknologi bevidst og hensigtsmæssigt
- Gøre rede for samspillet mellem sprog, indhold, genre og situation

Samfundsfag – slutmål

Politik. Magt, beslutningsprocesser og demokrati

- Give eksempler på, hvordan forskellige former for magt og ressourcer har indflydelse på politisk deltagelse og politiske beslutningsprocesser lokalt, nationalt og globalt
- Anvende viden om forskellige politiske aktørers synspunkter og interesser til at forstå og forklare politiske udsagn i den offentlige debat

Økonomi. Produktion, arbejde og forbrug

- Redegøre for bæredygtig udvikling set i lyset af økonomisk vækst og miljø

Sociale og kulturelle forhold. Socialisering, kultur og identitet

- Give eksempler på, hvordan sociale normer, holdninger og adfærdsformer karakteriserer forskellige sociale grupper og giver anledning til konflikter imellem dem

Færdigheder på tværs af de tre områder

- Fremskaffe og anvende statistik og anden empiri i behandlingen af samfundsmæssige problemstillinger blandt andet gennem egne observationer og spørgemetoder
- Indgå sagligt i en demokratisk debat om samfundsmæssige problemstillinger og løsningsmuligheder

Geografi – slutmål

Regionale og globale mønstre

- Give eksempler på regionale og globale mønstre i forbindelse med økonomi, produktion, ressourceforbrug, bæredygtighed, miljø og forurening

Kultur og levevilkår

- Beskrive og forholde sig til menneskers levevilkår i eget og andre samfund
- Vurdere de miljømæssige konsekvenser af samfundenes udnyttelse af naturgrundlaget

Arbejds måder og tankegange

- Undersøge regioner, globale mønstre og problemstillinger samt samspillet mellem disse ved hjælp af geografiske kilder og hjælpemidler
- Anvende informationsteknologi i forbindelse med informationssøgning, undersøgelser, registrering, bearbejdning og fremlæggelse

Historie – slutmål

Udviklings- og sammenhængsforståelse

- Gøre rede for begivenheder og argumentere for sammenhænge fra dansk historie og sætte disse i relation til omverdenens historie
- Gøre rede for og drøfte sammenhænge mellem produktion, forbrug og ressourcer i forskellige historiske perioder
- Forholde sig til eksempler på kulturmøder og kultursammenstød i dansk, europæisk og global sammenhæng

Kronologisk overblik

- Karakterisere sammenhænge mellem historiske begivenheder og den tid, som de foregår i

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab – slutmål

Årsager og betydning

- Gøre rede for baggrund for og konsekvenser af udvalgte sundhedsproblemer
- Gøre rede for sammenhængen mellem levevilkår og livsstil
- Analysere og vurdere sammenhængen mellem sundhed, forbrug og miljø
- Beskrive fysiske og psykiske faktorer og diskutere deres samspil og indvirkning på sundhed

Visioner og alternativer

- Analysere forestillinger om det gode liv
- Vurdere alternativer for den enkelte og for fællesskabet

Handling og forandring

- Forudsige barrierer i arbejdet med løsnings- og handlemuligheder
- Fremlægge og begrunde forslag til løsnings- og handlemuligheder

Hvilke fag henvender kapitlerne sig til?

Kapitel 1 – Hvorfor begynder man at ryge?	Dansk, samfundsfag, SSF
Kapitel 2 – Social ulighed i sundhed	Dansk, samfundsfag, geografi, SSF
Kapitel 3 – Rygeloven og passiv røg	Dansk, samfundsfag, SSF
Kapitel 4 – Tobak gennem tiden	Dansk, samfundsfag, historie, SSF
Kapitel 5 – Reklamer for tobak	Dansk, samfundsfag, geografi
Kapitel 6 – Hvordan kan man undgå, at unge begynder at ryge	Dansk, samfundsfag, SSF
Kapitel 7 – Børn og tobak i den tredje verden	Dansk, samfundsfag, geografi